

E. R.

VZDELÁVACÍ PROGRAM PRE 7. AŽ 9. ROČNÍK ZÁKLADNÝCH ŠKÔL A STREDNÉ ŠKOLY

Vzdelávací program **E. R.** sa skladá zo štyroch častí, ktoré na seba nadväzujú, pričom každá trvá 45 minút. Môžete ich realizovať ako súvislý blok aktivít alebo postupne, počas viacerých dní. Program pracuje s metódou storytellingu (rozprávania príbehov). Je inšpirovaný dielom *List*, ktorý vytvorila umelkyňa Emília Rigová, laureátka Ceny Oskára Čepana 2018. Úryvky z neho sme použili v tretej a štvrtej časti programu. Ďalšie texty vychádzajú priamo z časových osí výstavy **Volba2050.world**.

Program **E. R.** stojí na fiktívnom príbehu zameranom na individuálny zážitok. Každý účastník či účastníčka sa na chvíľu stane hlavnou postavou s vlastným charakterom, rodičmi, výhľadom z okna. Zažije rôzne náročné situácie, s ktorými sa musí vysporiadať, napríklad s nečakanými spolubývajúcimi, nákupom v prázdnych potravinách, nedostatkom vody. Prostredníctvom nich si vyskúša, aké dopady môžu mať v budúcnosti naše aktuálne rozhodnutia. Okamihy, ktoré **E. R.** zažíva, vychádzajú z udalostí na časových osiach výstavy **Volba2050.world**. Tie zobrazujú, ako sa môžu zmeniť naše životy v súvislosti s klimatickou krízou.

Odporúčame, aby ste si texty, ktoré vás príbehom povedú, vypočuli ako zvukovú stopu. Ak sa rozhodnete nahrávku nepoužiť, môžete si ich prečítať priamo v pracovnom liste. Po každom úryvku nasleduje zadanie aktivity, ktoré možno vyplniť priamo do pracovného listu alebo na čistý papier. Pre oba varianty (počúvaný alebo čítaný) platí, že príbehom môžete prechádzať spoločne alebo každý osamote.

Ak sa rozhodnete pre skupinovú prácu, postupne prečítajte alebo pustite úryvky z príbehu a po každom nechajte žiakom a žiačkam čas na vypracovanie zadania. Prípadne ich môžete nechať pracovať samostatne (približne 30 minút) a po každej časti sa stretnúť v skupine na záverečnú reflexiu (približne 15 minút). Pokyny k jednotlivým zadaniam sú adresované individuálne, spoločnú reflexiu moderujte pomocou otázok uvedených na záver programu.

Kým vstúpíte do príbehu, pripravte si písacie potreby, pracovný list alebo hárky papiera a počítač s pripojením na internet. Vyskúšajte, či má funkčný prehrávač zvuku a zapojenie slúchadiel.

Na záver celého príbehu nezabudnite na spoločnú reflexiu, kde sa môžete podeliť o svoje zistenia a pocity s ostatnými.

Časť 1

KÝM VSTÚPIME DO PRÍBEHU,

odpovedz si otázku: Čoho sa nikdy nechceš vzdať?

Môže to byť čokoľvek: vec, človek, abstraktná hodnota, napríklad vlastnosť, ktorá je pre teba charakteristická. Odpoveď môže byť krátka alebo ju môže tvoriť viacero položiek. Zapiš si ju a pridaj aj dôvod, prečo sa tej-ktorej veci nechceš vzdať. K odpovediam sa vrátíme v závere príbehu, potom ich môžeš aj zmeniť. Na vypracovanie úlohy si dopraj aspoň 5 minút.

Nikdy sa nevzdám:

MAPA PRÍBEHU

Pozri sa na mapu Slovenska. Vyber si miesto alebo obec, kde sa bude odohrávať tvoj príbeh. Nemalo by to byť tvoje aktuálne bydlisko. Vyhľadaj si základné informácie o novom mieste. Zameraj sa na to, čo ho obklopuje, čo je pre túto oblasť charakteristické, ako tam ľudia žijú. Pomôžu ti nasledujúce otázky. Na ich vypracovanie by ti malo stačiť 15 minút.

- Ako vyzerá oblasť, v ktorej sa nachádza tvoje mesto či obec? Je rovinatá alebo hornatá? Pokrývajú ju lesy, lúky, polia?
- Aké je tu podnebie? Aké sú priemerné teploty, úhrn zrážok, nadmorská výška? Aké významné toky a vodné plochy nájdeš vo svojom okolí? Ktorým rastlinám a živočíchom sa tu darí?
- Aký druh hospodárstva je pre dané miesto typický? Čím sa tu ľudia živia? Pracujú v poľnohospodárstve, priemysle, službách?

E. R.

- Aká je v oblasti hustota zaľudnenia, zamestnanosť, štruktúra obyvateľstva? Čím sú miestni ľudia typickí?
- Má daná oblasť nejaké ďalšie špecifiká?

V priebehu 10 minút prezentujte **v štvorčlenných skupinách** svoje zistenia o jednotlivých mestách a obciach na Slovensku. Potom si do spoločnej mapy zaznačte polohu a názvy miest, ktoré ste si vybrali. Môžete použiť napríklad slepú mapu z portálu zbgis.skgeodesy.sk. Nápad, ako pracovať so slepými mapami, nájdete tu: <http://bit.ly/ERmapa>.

OSOBA E. R.

Na tomto mieste žije aj E. R. Je v rovnakom veku, ako si ty. Býva s rodičmi. Ako si túto osobu predstavuješ? Je to chlapec alebo dievča? Miluje rýchlu chôdzu? Aký humor obľubuje? Leto alebo zimu? Koláče? Ako trávi svoje rána? Aké má záľuby? Čím chce byť, keď vyrastie? Kto sa skrýva za iniciálmi E. R.? Zapiš si charakteristické črty tejto postavy aspoň v troch bodoch.

ODTERAZ SI TY E. R. A SI HLAVNOU POSTAVOU TOHTO PRÍBEHU.

E. R.

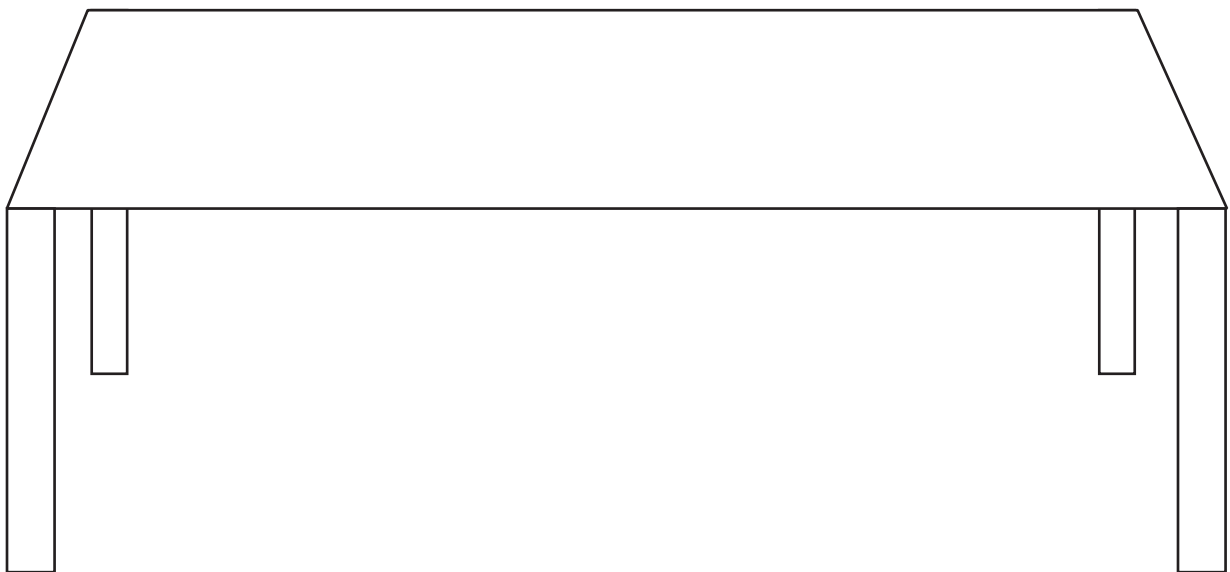
Časť 2

IZBA E. R.

Spomeň si na svoju charakteristiku E. R. Odteraz si ty E.R. a si hlavnou postavou tohto príbehu. Pozri sa na svoj písací stôl v izbe. Máš na ňom položené veci, ktoré často používaš a niečím ťa charakterizujú.

Napiš alebo nakresli aspoň päť vecí, ktoré máš na stole, umiestni ich na obrázku tam, kde sú položené.

Máš na to 3 minúty.

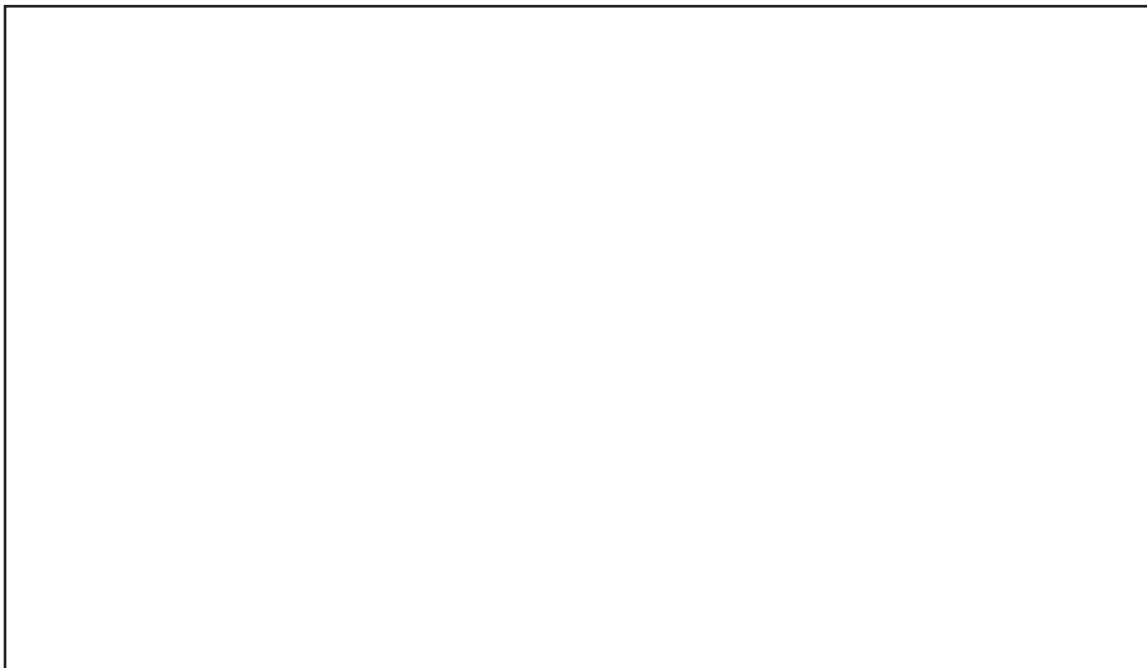
POHĽAD Z OKNA

Sadni si na stoličku ako E. R., vži sa do kože tejto postavy. Zavri oči a predstav si to. Si v inom meste či dedine, v inom dome, v inej izbe. Predstav si, ako by mohla vyzerať. Čo sa na tebe zmenilo? Ako na stoličke sedíš? Uvoľnene? Zhrbene? Priamo? Prejavia sa pritom vlastnosti, ktoré máš ako E. R.? Aký si človek?

E. R.

Pozri sa z okna svojej izby. Aký máš výhľad? Zameraj sa na svoj obľúbený detail ako E. R., na niečo, čo ťa vždy zaujme, čo každodenne pozoruješ, na čo sa najradšej dívaš. Zapamätaj si tento pohľad.

Dopraj si na to 3 minúty.

HLASY RODIČOV

Do tvojej izby doliehajú hlasy rodičov. O niečom vášnivo diskutujú. Nepočuješ celý rozhovor, ale zachytávaš slová ako „treba to nejako udržať... separácia... zožerie to lykožrút... už nech je zima... mali by to regulovať... skleníkové plyny... klíma... zas budú záplavy...“. Zavrieš dvere, alebo sa pôjdeš spýtať rodičov, o čom sa rozprávajú?

Ak zavrieš dvere a debata rodičov ťa nezaujíma, pokračuj priamo na ďalšiu aktivitu.

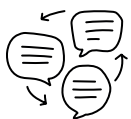
Ak sa chceš spýtať rodičov, o čom hovoria, spýtaj sa to svojho internetového vyhľadávača. Na vyhľadávanie použi aj stránku <https://volba2050.world/> a do lupy zadaj slová z rozhovoru.

Na vyhľadávanie si nechaj 15 minút. Odkáže ťa to aj na ďalšie slová a heslá?

Zdroj: Časová os výstavy <https://volba2050.world/>

E. R.

Svoje zistenia si zapíš:

V skupinách si prezentujte svoje zistenia. Najprv v menších, troj až štvorčlenných (približne 7 minút), potom všetci spoločne (10 minút). Pomôžu vám nasledujúce otázky: Čo ťa pri hľadaní prekvapilo? Odkázal ťa vyhľadávač aj na ďalšie slová a heslá? Čo majú tieto pojmy spoločné? Vieš o tejto téme viac? Ak ste našli aj ďalšie slová, prípadne konkrétne udalosti z domova alebo zo sveta týkajúce sa tejto témy, hľadajte, ako spolu súvisia.

VEČERA

Predstavuj si: Večer prichádzaš do kuchyne, mama niečo varí, ale ty aj tak nakukneš do chladničky. Šunka, vajíčka, mlieko, džús, avokádo, rajčiny... Všetličo je na výber, ale periférne zachytíš mamin pohľad, a tak si radšej sadáš za stôl. Pred tebou pristane tanier horúcej zeleninovej polievky, vonia fantasticky. Aspoň 5 minút si predstavuj, čo všetko asi cítiš. Zachytené spomienky, pocity a vnemy si zapíš.

Aké je tvoje obľúbené jedlo, ako vyzerá na tanieri, aké vône ti štekli nos?

Spomeň si na momenty, keď sa u vás varí. Pokús sa to vystihnúť jedným slovom alebo vetou.

Časť 3

Správy

Je rok 2024. Koľko máš dnes rokov?

Spomeň si na svoju charakteristiku E. R. Čo sa zmenilo? Na akú školu chodíš? Ako tráviš voľný čas? Sadáš si na stoličku ako E. R. Sadneš si inak ako predtým? Ako sa zmenil pohľad z okna tvojej izby?

V správach zachytíš túto informáciu:

„Meteorológovia zo Slovenského hydrometeorologického ústavu opäť vydali na víkend varovanie pred extrémnymi búrkami, ktoré bude sprevádzať veľmi silný vietor a prívalové dažde. Varovania prichádzajú prakticky celé leto, pričom poisťovne v reakcii na množiace sa škody zvyšujú ceny poistenia nehnuteľností a majetku. Čoraz častejšími ničivými povodňami a nedostatočnou infraštruktúrou sa zaoberá aj vláda, ale zatiaľ bez výsledku. Opozícia upozorňuje, že sme premrhali drahocenný čas a peniaze na prípravu na tieto udalosti, aj napriek tomu, že sme o nich vedeli a mali k dispozícii finančné zdroje v rámci Európskeho fondu obnovy.“

Pripomeň si informácie o mieste, kde ako E. R. žiješ.

V priebehu 7 minút porozmýšľaj, ako zasiahnu výkyvy počasia vašu oblasť. Ide o územie zvýšenej povodňovej aktivity, hrozia zosuvy pôdy, kalamity v okolitých lesoch? Ovplyvní táto situácia hospodárstvo vo vašom okolí, zasiahne úrodu?

Svoje domnienky si zapíš:

Je teraz pohľad z okna tvojej izby iný? Ako sa zmení po udalostiach, o ktorých informovali v správach?

E. R.

STÔL

Našťastie, váš dom nie je priamo zasiahnutý. Strýko s rodinou však ostali bez bývania. Na prechodný čas sa sťahujú k vám. O izbu sa delíš s ďalším človekom.

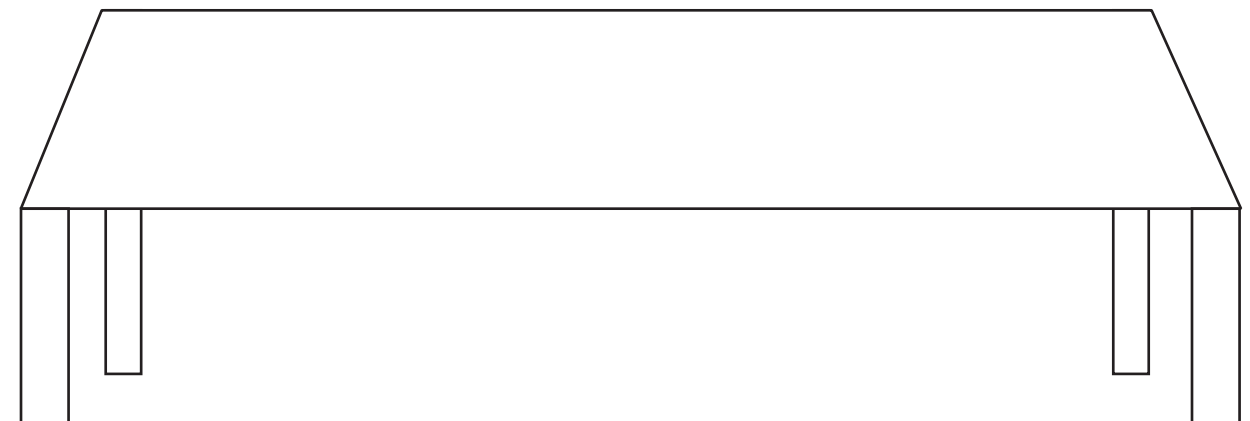
Nechaj novú situáciu na seba 3 minúty pôsobiť. Ako sa asi E. R. cíti?

Aké pocity to v tebe vyvoláva?

Zapíš si ich:

Ktoré z vecí ostali na tvojom stole?

Vráť sa k svojmu pôvodnému nákresu. Preškrtni, čo z tvojho stola zmizlo, prekresli inou farbou, čo sa na ňom teraz nachádza. Máš na to celých 5 minút.

E. R.

Po vypočutí správy si môžete pozrieť dielo Odkaz z budúcnosti, ktoré vytvorili Jana Bučka, Dorota Vlnová a Michal Fulier v rámci výstavy Volba2020.world (HD video, 7:39, 2020). Nájdete ho tu: <https://volba2050.world/item/>.

LIST Z TÝCHTO DNÍ

Je rok 2031. Koľko máš dnes rokov?

Čo sa zmenilo? Kde bývaš? Pracuješ? Ako tráviš voľný čas? Sadneš si na stoličku inak ako pred pár rokmi? Ako sa zmenil pohľad z okna tvojej izby?

E. R. v tomto čase píše list mame (podľa toho, či je E. R. chlapec, alebo dievča, ho čítajte v mužskom, alebo ženskom rode):

„Jedného horúceho dňa už neviem koľkého suchého leta som išla do potravín po malý nákup. To bolo asi prvýkrát, kedy som pochopila, že nič už nebude tak ako predtým. Ved' vieš, že na malé nákupy sme chodili len sporadicky, plná chladnička bola základom tepla domova (viem, že teraz by si sa pousmiala, ten úsmev ma nikdy neopustil). Obchod hučal prázdnotou. Myslela som, že je to len povestná chyba v zásobovaní. Chcela som tak nakúpiť aspoň to, čo je – pečivo a nejaké balené potraviny. Pristúpila som k regálu, keď som na svojom chrbte ucítila ruku, ktorá ma silným pohybom na stranu odsúvala s pokrikom: „To nie je pre teba!“ Keď si na to spätne spomínam, bolo to prvýkrát, čo som si uvedomila, že odteraz existuje My a Vy. Že My nie sme to, čím ste Vy, a že tak nemáme rovnaké práva. Sme príťaž, sme zvery, s ktorými sa súperí o zdroje. Sme prekážka, sme na obtiaž, a ak chceme prežiť, musíme byť neviditeľní. Zas a znova.“

Zamysli sa, prečo sa E. R. cíti ako niečo menej? Čím to je? Kto môžu byť tí druhí? Kto rozhoduje o tom, pre koho je tovar určený?

Spolu s ostatnými členmi domácnosti sa vám predsa len podarí mať niečo na stole. Spomeň si, v akej oblasti žijete. Ktoré potraviny sa tu dajú dopestovať alebo zohnať? Pokojne sa 5 minút porad' s vyhľadávačom. Aké zásoby sú vo vašej kuchyni?

Podľa zistení si napíš nákupný zoznam:

☐	_____	☐	_____
☐	_____	☐	_____
☐	_____	☐	_____
☐	_____	☐	_____
☐	_____	☐	_____

Zdroj: Dielo Emílie Rigovej List. Digitálna tlač, 2019. <https://volba2050.world/item/>

E. R.

V skupinách po štyroch si porovnajete nákupné zoznamy. Porozprávajte sa, prečo ste takto uvažovali.

V priebehu 5 minút vytvorte spoločný nákupný zoznam pre deväť ľudí v jednej domácnosti na týždeň. Ten potom prezentujte ostatným skupinám (približne 10 minút).

Nákupný zoznam pre väčšiu domácnosť na týždeň:

☐	_____
☐	_____
☐	_____
☐	_____
☐	_____
☐	_____
☐	_____
☐	_____
☐	_____
☐	_____
☐	_____
☐	_____
☐	_____
☐	_____
☐	_____
☐	_____
☐	_____
☐	_____

☐	_____
☐	_____
☐	_____
☐	_____
☐	_____
☐	_____
☐	_____
☐	_____
☐	_____
☐	_____
☐	_____
☐	_____
☐	_____
☐	_____
☐	_____
☐	_____
☐	_____
☐	_____

Časť 4

Lesy

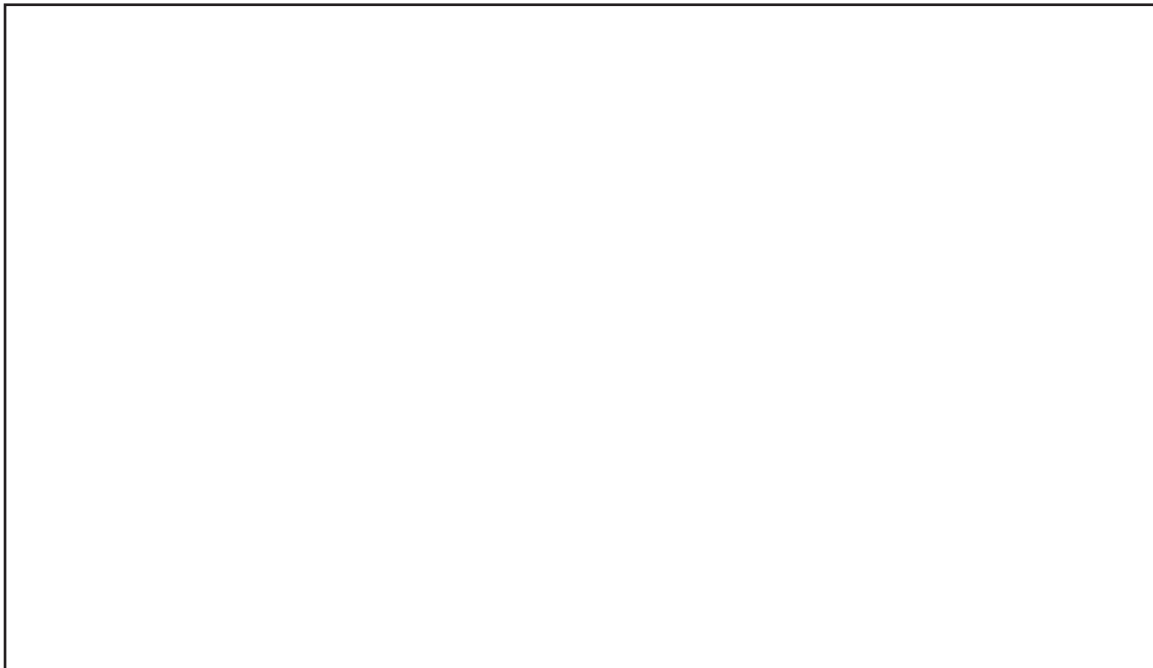
Rok 2046. Koľko máš dnes rokov?

Spomeň si na svoju charakteristiku E. R. Čo sa zmenilo? Kde bývaš? Pracuješ? Ako tráviš voľný čas? Sadneš si na stoličku inak ako predtým? Ako sa zmenil pohľad z okna tvojej izby?

V správach zachytiš túto informáciu:

„Smrekové porasty sa na Slovensku stávajú minulosťou. Úbytok stromov, zhoršenie ich zdravotného stavu a zvýšená miera poškodzovania lesov má aj nepriaznivé dopady na iné funkcie lesa, najmä na akumuláciu uhlíka, reguláciu vody, kvalitu ovzdušia alebo biodiverzitu. Vďaka otepleniu sa každoročne opakujú lykožrútové kalamity, ktoré ničia naše ihličnaté lesy. Po dlhých obdobiach sucha skazu dokončili lesné požiare, ktoré sa začínajú už na jar. Pre zmenu klímy a nedostatočné opatrenia tak Slovensko stratilo významnú časť svojho lesného fondu.“

Pozri sa z okna svojej izby. Ako vyzerá okolitá krajina? Čo sa zmenilo od začiatku príbehu? Ako vyzerá tvoje obľúbené miesto, ktoré denne pozoruješ? Na vytvorenie predstavy aj odpovede si dopraj 5 minút.

Zdroj: Časová os výstavy <https://volba2050.world/>

E. R.

Po skončení tohto vzdelávacieho programu si podobnú časozbernú sondu urob aj ty. Na okno vo svojej izbe pripevni priehľadnú fóliu (napríklad euroobal) a každý deň v rovnakom čase naň prekresli centrofixkou situáciu, ktorú vidíš za oknom. Ďalší deň použi inú farbu. Opakuj niekoľko dní po sebe, napríklad týždeň. Vznikne zaujímavý vizuálny denník tvojho okolia. Zamysli sa aj nad drobnými zmenami, ktoré sa v tvojom okolí dejú, čo ich spôsobuje a ako ich ovplyvňuješ aj ty.

Podobný prístup uplatnili vo svojich dielach aj výtvarníci Oto Hudec (Krajina Jaguára, HD video, 4:56, 2020) a Renáta Pinterová (PostApocalypticNike+, 2016). Pozri si ich diela na stránke <https://volba2050.world/item/> a zamysli sa nad ich významom.

Voda

Je rok 2047. Koľko máš dnes rokov?

Pitná voda na Slovensku prestala byť samozrejmosťou. Zmena klímy zásadne ovplyvnila kvalitu vody. Vplyvom silných dažďov a povodní sa zhoršuje stav riek a jazier, podzemná voda sa bez chemického čistenia nedá piť a neustále ubúda. V období, keď je zrážok málo a vodné plochy vysychajú, je zvyšná voda čoraz teplejšia, plná bahna a baktérií. Vysychá aj život naokolo. Dodávky bezpečnej pitnej vody majú výpadky aj na pár týždňov. Iné európske krajiny sú na tom ešte horšie. Napríklad Česká republika prišla o nezávadnú pitnú vodu už v roku 2040.

Čo si zapíšeš do denníka v týchto dňoch? Počas nasledujúcich 15 minút si napíš svoj denníkový záznam z pondelka 22. apríla 2047.

E. R.

Ak si neviete rady, inšpirujte sa úryvkom listu mame, ktorý napísala umelkyňa Emília Rigová:

„Každý deň je ubíjajúco rovnaký. Začína prebudením a apatiou, ktorá strieda sny, ak sa teda spať dá. Náš krásny byt, ktorý si si tak hýčkala, slúži teraz mnohým z nás. Neexistuje spálňa, obývačka, kuchyňa, je to len plocha k prespaniu. Ráno sa vydávam po vodu. V kúpeľni, kde už netečie (aká to kedysi samozrejmá) mám stále tvoje staré zrkadlo. Už sa doň nepozerám rada. Moja holá hlava je ťaživým svedectvom dní, ktoré žijeme. Dnes musíme byť praktické, vody je málo, vlasy musia ísť preč. V rade na vodu stojím vždy vzadu, dostane sa na mňa, až ak zvýši. Trocha zvýši relatívne často, takže ešte stále sme na tom dobre, ak si spomeniem na iných, pre ktorých je vystáť si radu problém. Jedlo sa nestáva pochutinou, je len príjmom energie, pri ktorom rezignujeme na chuť. Všetci smrdíme, ale už to nevnímame, alebo vnímať nechceme. Sme ako myši, čo sa plížia ulicami a boja sa každého šumu, každej postavy vynárajúcej sa spoza rohu. Musíme sa báť, nik z nich neveští nič dobré. Všetci sme vlci, čo chcú prežiť.“

SCIENCE-REALITY?

Rok 2047, ako ste ho zažili v koži E. R., vôbec nemusí byť také science-fiction. Podľa predpovedí a výpočtov, podľa správania ľudskej populácie v tomto čase, je to celkom možná science-reality.

Prezri si webovú stránku <https://volba2050.world/>.

Našťastie sa dnes nachádzame tu:

„Pandémia koronavírusu Covid-19 priniesla nečakanú neistotu na celej planéte. Otriasla presvedčením, že človek ako ľudský druh je vždy pánom situácie na Zemi. Počas niekoľkých mesiacov sa obmedzili medzištátne lety, globálna ekonomika je v recesii, milióny ľudí prišli o prácu, ďalší žijú v neistote a strachu. Je ťažké odhadnúť budúci vývoj ľudstva, no jedno je jasné: klimatická kríza a šieste masové vymieranie druhov sú stále prítomné a naberajú na sile. Čas na ich riešenie sa kráti.“

Počas najbližších 3 minút sa rozhladni po svojej izbe.

Už nie ako E. R., ako ty.

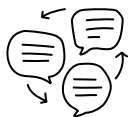
Čo máš na svojom stole? Aký je výhľad z tvojho okna? Ktoré hodnoty sú pre teba naozaj dôležité? Spomeň si na otázku o tom, čoho sa nikdy nechceš vzdať. Zmenili by sa teraz tvoje odpovede? Čo môžeš urobiť preto, aby sa tvoje hodnoty zachovali?

Zdroje:

Dielo Emílie Rigovej List. Digitálna tlač, 2019. <https://volba2050.world/item/>
Časová os výstavy <https://volba2050.world/>

E. R.

NA ZÁVER

Spoločne si prejdite celý príbeh ešte raz. Nájdite momenty, keď ste v koži E.R. mohli zasiahnuť a zmeniť situáciu. Spomínate si, o čom sa rozprávali rodičia E. R.?

Porozprávajte sa v skupine o tom, ako môžete situáciu zmeniť vy – tu a teraz.

Podel'te sa o svoje zistenia a pocity z celého príbehu. Čo bolo pre vás najsilnejším momentom? Kedy ste sa cítili príjemne alebo, naopak, nepríjemne? Ktoré zistenie či informácie vás prekvapili, zaskočili? Ako sa zmenilo vaše uvažovanie o budúcnosti?